

Přednáška Dějiny Romů II. díl (16. století – 30. léta 20. století), FFMU, 1. 11. 2007

Do českých zemí Romové přicházejí patrně už ve 14. století (podél Dunaje, přes Uhry), ale první jistá zmínka o Romech u nás je až z roku 1416-ze Starých letopisů českých, datace však nebyla silnou stránkou středověkých kronikářů, je tedy pravděpodobné, že údaj patřil až k roku následujícímu. K roku 1417 je přítomnost Romů na našem území potvrzena jednak z Prahy, jednak ze Znojma. Odtud pokračovali dále na západ, Německo, Francie (odtud název Romů ve Francii - Bohémové, udržel se dodnes). Našimi zeměmi tedy poměrně rychle protáhly, nezdrželi se dlouho, ale stále znovu sek nám vraceli.

Jméno nebo zprvu přezdívka Cikán bylo u nás zejména v 15. století poměrně oblíbená, což svědčí o vcelku pozitivním přijímání Romů u nás v dané době. Několik šlechtických rodů odvozuje své rodové příjmení od slova Cikán, nesouvisí to s jejich etnickým původem, ale spíše s tím, že třeba prapředek rodu úspěšně velel rotě udatné „cikánů“ v protitureckých bojích (Jan ze Slupka v roce 1481 obdržel jméno Cikán jako vyznamenání za udatné velení cikánské rotě, vedle rodu Cikánů ze Slupska dále byli i Cikánkové z Rottensteinu, z Libína, z Čermné).

Vyhánění a pronásledování Romů v českých zemích započalo později než v západní Evropě, až v roce 1538 se moravské stavy usnášejí na tom, že cikáni nemají být trpěni na žádném z moravských území. Pro celé české království je první proticikánské nařízení od císaře Ferdinanda I. z roku 1545, následovaly další (1549 2x, 1556) se stále se zpřísňující tendencí. V dobách válečných konfliktů, jako např. za třicetileté války, nebyly na řešení „cikánské otázky“ čas ani prostředky, Romové se proto znovu na naše území vraceli. S o to větší silou se proti „cikánskému protulování nebo cikánské chůzi“ zakročilo po válce. Nařízení se stále přiosťrovala, vyvrcholením byl mandát císaře Leopolda I. V roce 1697, kterým vyhlásil cikány za „psance“ – dle toho mohli být beztrestně kýmkoliv zabiti, bez soudu. Za císaře Karla VI. Došlo k dalšímu prohloubení důslednosti proticikánských nařízení (1717, 1721, 1726) Jednak bylo trestné poskytování pomoci „cikánům“, jednak se při prvním dopadení měly popravovat již nikoliv jen muži, ale už i ženy vzrostlejší děti, jednak bylo sjednoceno trestání za cikánskou chůzi v celém českém království.

Pokud byli členové „cikánských skupin“ na území, kde byl jejich pobyt zakázán, chycení vykonavatel zákona a přišli k soudu, pak byla praxe taková, že muži byli přípevním dopadením zpravidla věšeni, ženy a větší děti (dle vzhledu, cca od 12-13 let) podléhaly při veřejné exekuci fyzickým trestům (uřezávání ucha, mrskání metlami i kolem šibenice, vypalování cejchu) poté museli podepsat podmíněčné odsouzení k smrti –tzv. hrdelní revers, v němž se zaručovali, že se do země nevrátí, a pokud by zákaz překročili, budou popraveni. Za vojenské asistence byly zbytky těchto tlup vyprovozeni na zemské hranice a zde ponechání svému osudu. Poslední poprava u nás za „cikánské poutkování“ byla provedena v roce 1763 v Prachaticích.

V jiných částech křesťanské Evropy byly tresty podobné, v zemích, které měly kolonie docházelo k odesílání „cikánů“ do kolonií, řešil se ta problém zejména u těch, kteří prokázali, že se v dané zemi narodili a tudíž jsou tam doma. Ve Francii byli Romové využíváni na galejích (veslování na galérách, k budování královského námořnictva). Ve Španělsku se od roku 1747 přistoupilo k násilné asimilaci.

Od poloviny 18. století se upouští od poprav za potulku, tresty se zmírňují na nucené práce apod.

V Uhrách a Sedmíhradsku, vysílených a vylidněných po tureckých válkách, Marie Terezie od 60. let 18. století realizuje program nucené asimilace a sendentarizace „cikánů“, kdy se z nich poprvé stávají oficiální obyvatelé země. Císařovna tím položila základ k trvalému usídlení Romů v těchto zemích, když metody byly z dnešního pohledu dosti násilné, proto také výsledky nebyly tak trvalé, jak se očekávalo. Císař Josef II. realizoval program usazování „cikánů“ také na Moravě, když od roku 1784 usazoval Romy ve 20 vytypovaných obcích a tzv. náboženské fondu-půdě pro zrušených klášterech. Z těchto lokalit se pouze ve dvou vytvořily základy pro trvalé romské osídlení.

Morava. od konce 17. století – v době platnosti proticikánských nařízení – vysoká šlechta (Kounicové, později i Lichtenštejnové) si vymohla tzv. tolerování cikánů – jsou vyjmuti z platnosti mandátů, ale pod podmínkou jejich reálné asimilace. Tak se první Romové usazují zejména na jižní a jihových. Moravě. Usazují se pak v této úrodné oblasti po celé 19. století – už bez asistence vrchnosti či panovníka, jen sami ze své vůle. Čekají je letité boje s místními obyvateli, kteří se proti trvalému usazení „cikánů“ na katastrech jejich obcí snaží usilovně bránit. Tak vznikaly tzv. cikánské tábory na Moravě, jen tak daleko za obcí, jak jim to obec umožnila. V Čechách zůstávají Romové ještě do okupace neusazeni.

První republika -1927 zákon o potulných cikánech – zavedl pro Romy speciální průkazy totožnosti, jimiž je oddělil od zbytku společnosti – tzv. cikánské legitimace, kočovné skupiny musely mít tzv. kočovnické listy. Zákon se nesnažil likvidovat kočování, usiloval dostat ho pod úřední policejní kontrolu. Zákon směřoval ochraně společnosti před Romy. Oficiálně se týkal pouze Romů kočovných, ve skutečnosti byli za ně považováni i Romové usedlí v osadách. Ty však obce nepřijaly do svého rámce, zde bydlící Romové byli tedy považováni ze bezdomovce a jako takoví museli mít tzv. cikánské legitimace. V této době Romové ještě nemohli běžně chodit do školy. 1. cikánská škola -1926 Užhorod.

Doporučená literatura:

Fraser, Angus Cikáni. Praha 2002.

Gilsenbach, Reimar: Weltchronik der Zigeuner. 1977.

Hanzal, Jiří: Cikáni na Moravě v15 až 18. století. Praha 2004.

Horváthová, Jana: Kapitoly z dějin Romů. Praha 2002.

Marušiková, Elena-Popov, Veselin: Cigánite v Osmanskaja imperija. Sofia 2000.

Nečas, Ctibor: Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech. Olomouc 1997

Nečas, Ctibor: Romové v české republice včera a dnes. Olomouc 1999.

Nečas, Ctibor: Romové na Moravě a ve Slezsku 1740-1945. Brno 2005.